

Iz tega lahko zaključimo, da se bomo pogovarjali o vsem, kar učenci poznajo ali o čemer imajo tako ali drugačno mnenje (upoštevati moramo razvojno stopnjo): o slovničnih zakonih, knjigah, sestavkih, filmih, šolskih nalogah, kritikah, načinu izražanja, plakatih, napisih, obrazcih. Neznano ali manj znano snov bomo seveda razvijali. Kot že rečeno, pa moramo ob vsakem pogovoru upoštevati izobrazbene in vzgojne cilje svojega predmeta, pridobivanje znanja in oblikovanje etičnih in estetskih vrednot pri posameznem učencu.

Jasno je, da vsaka snov zahteva drugačno pogovorno pot in da enostranska uporaba postane neučinkovita. Najpogostejše oblike bodo: pogovor med razredom in učiteljem o vseh mogočih problemih od popravka napačnega stavka na tabli do domače naloge; pogovor med učencem in razredom od opazovanja pokrajine do poročila o nekem dogodku itd.

Prijeten je tudi pogovor, ko učenci nastopajo v vlogah radijskih reporterjev, novinarjev, umetnikov, profesorjev. Spet pa lahko pogovor pri tej uri predstavlja obliko ugotavljanja dejstev, pri oni poglobljanja in iskanja, pri tretji dopolnjevanja in razčiščevanja. Skratka, veliko možnosti! Da delo še bolj poživimo, lahko kdaj uporabimo magnetofon.

Naj še za to navedemo zgled! Učenec obnavlja berilo pred magnetofonom. Ta napravi natančen zapis. Reproducirani tekst napišemo na tablo brez ločil z vsemi napakami. Zdaj morajo dijaki utemeljiti pravilne oblike in zveze, postaviti ločila, skratka, tekst spraviti v red. Glede vsebine morajo dognati, ali so zajeti vsi elementi zgodbe, kaj manjka, kaj je nebitveno in kako bi to popravili. Ko je sestavek v vsebinskem oblikovnem pogledu v redu, naj ga nekaj učencev glasno prebere, nato ga razred eventualno prepíše, nazadnje pa mora prizadeti učenec brez vseh pripomočkov sestavek obnoviti v novi obliki. Berilo mora biti kratko ali pa mora imeti izrazito zgodbo.

Učenci bodo poleg znanja, kako mora biti obnova zgrajena, v tej uri ponavljali pravopis, si pridobili kak nov izraz in spoznali, da je odkrivanje napak težavno in da jih je še težavneje popravljati, skratka pridobili si bodo misel, da mora biti kritika konstruktivna. To bi bil vzgojni cilj.

Tako bo ura slovenščine postala ura sproščene govora (to zahtevo smo že brali na straneh naše revije!) in zaželenega pisanja, učitelji pa bomo svojo nalogo dostojno opravili. To bo za nas tudi največje priznanje.

Ocene in poročila

CELJSKI ZBORNIK 1959

Četrty Celjski zbornik je manifestacija javnih delavcev celjskega okraja, ki spričuje voljo po izboljševanju življenjskega standarda, izraža kulturna prizadevanja v okraju ter na znanstven ali poljudnoznanstven način obravnava lokalne probleme. Posvečen je 40-letnici ZKJ in zasnovan v smislu programa ZKJ, ki pravi, da morata biti kultura in umetnost last ljudstva, da mora biti kulturna ustvarjalnost množična, kajti materialna proizvodnja in kultura sta izraz moči naroda.

Slaviste bosta gotovo zanimala članka Janka Orožna in Franceta Jesenovca.

Janko Orožen je objavil članek »Gradivo za zgodovino Rimskih Toplic in okolice« (str. 119—187). Zbral in uredil je mnogo zgodovinskega gradiva. Prikazal je pokrajino ob Savinji v okolici Rimskih Toplic; njeno geografsko razčlenjenost, politično razdelitev in z zgodovinsko dokumentacijo (uporabljal je predvsem urbarje); opisal življenje Rimskih Toplic ter posameznih kmetij, zaselkov in vasi v okolici.

V članku govori še o prometu, rudarstvu, industriji, šolstvu, cerkvi in ljudskem življenju. Članek odlikuje strokovna vestnost zgodovinarja, hkrati pa preveva delo piščeva neposrednost in ljubezen do ljudi, ki jim življenje ni prizanašalo. Članek ni pomemben samo za zgodovinarja, ampak tudi za literarnega zgodovinarja, saj mu nudi gradivo o pokrajini in življenju, iz katerega je izšel Anton Aškerc. Za jezikoslovca pa bo prispevek J. Orožna zanimiv z druge strani; avtor je namreč objavil celo vrsto imen, mimo katerih ne bo mogel slovenski onomastik.

Novo je v Celjskem zborniku obravnavanje jezikoslovnih problemov. Članek Franceta Jesenovca »Govor vasi Sotensko nad Šmarjami pri Jelšah« (str. 298—307) je prispevek k proučevanju slovenskih dialektov. Glede na metodo se opis govora ujema z Ramovševo v Dialektih. V uvodu pravilno poudarja upravičenost študije, saj iz teh krajev res nimamo nobenega podrobnejšega dialektičnega opisa. Prav je, da se je delo začelo tudi na tem področju, kajti v celjskem okraju govore ljudje več štajerskih narečij, ki se med seboj precej razlikujejo; govor se celo menja od vasi do vasi. Pisec geografsko opredeljuje govor vasi Sotensko, ki leži severozahodno od Šmarja, oddaljena od njega približno trideset ure. V posameznih poglavjih prikazuje splošne značilnosti govora, ki se ujemajo z značilnostmi osrednještajerskega narečja; opisuje dolge in kratke samoglasnike in soglasnike, prikazuje glavne značilnosti oblikoslovja. Dodaja pa tudi nekaj sintaktičnih in leksikalnih posebnosti.

Za široko publiko, ki ji je namenjen Celjski zbornik, ta metoda ni ravno najbolj primerna. Za bralca bi bilo gotovo bolj razumljivo in tudi zanimivo, če bi dialektičnemu tekstu (ki ga pa v študiji ni) sledila razlaga posameznih fonetičnih, morfoloških in sintaktičnih pojavov ter leksikalnih posebnosti. Tako pa se je zgodilo, da je pisec le deloma zadovoljil naslovu, kajti opis bi moral biti takšen, da bi v bralcu vzbudil res pravo podobo govora vasi Sotensko. V študiji je vsak problem obravnavan izolirano, kar je privedlo do mnogih nedoslednosti in napačnih razlag.

Predem preidem k ocenjevanju, naj mimogrede omenim, da pluralna oblika nad Šmarjami ni ljudska; za tamkajšnje ljudi je toponim: Šmarje -a nevtrum sing. Na to kažejo tudi oblike v isti študiji: *Šmarju, Šmarja, od Šmarja* (str. 298). Obliko iz *Šmarij* pri Jelšah navaja J. Orožen (str. 140), sicer pa je v rabi le singular.

Po Ramovšu uporabljamo naslednjo razdelitev štajerskih dialektov (in ne »osrednje štajerske narečne skupine«, kot piše avtor na str. 298): bizeljsko obsoteljski, savinjski, osrednji štajerski ... (Ramovš, Dialekti, str. 148), zato je netočno: »govori naše ljudstvo različna narečja iz osrednje štajerske narečne skupine: bizeljsko-obsoteljsko na jugozapadu, savinjsko na zahodu, osrednje štajersko v sredini in na vzhodu ...« (str. 298), kajti geografsko je osrednji štajerski dialekt le ta, ki ga Ramovš imenuje osrednji štajerski (Ramovš, Dialektološka karta slovenskega jezika).

1. Avtor navaja različne oblike za rebro, rebra n. Za plural se rabi oblika raibre (rebra) (str. 299, t. 1), ki je glasoslovno pravilno razvita, kajti novoakutirani e je dal v tem govoru diftong ai / ei; neutra pa se v pluralu feminizirajo, zato raibre. Za singular navaja oblike rebro (str. 300, t. 3), raibro ali raibru (str. 301, t. 3 in 303, t. 3), pri tem pa ne pove, da so vse tri oblike v rabi, le da so različnega nastanka. Oblika rebro je glasoslovno razvita iz sekundarno poudarjenega e, ki se je kasneje podaljšal v gorenjščini v ê, v vasi Sotensko se je še nadalje podaljšal in zožil, v sosednjih osrednještajerskih govorih pa je prešel v diftong ie (ozek ali širok). Obliki raibro ali raibru pa sta nastali po naslonitvi na plural raibre.

2. Avtor pravi, da prehaja vsak dolgi i (psla. i ali y) v diftong ei in to v domačih besedah kakor tudi v izposojenkah, n. pr. hudella (hodila), leiter, žneider (str. 300, t. 8). Vendar pa piše dolgi i v primerih: lesica (str. 301), dujit (str. 301), šetina (str. 303), kusu (str. 303), kupit (str. 303), sini (str. 304). Pri tem je treba omeniti, da je tu dolgi i širok ijevski glas, ki prehaja v diftong ijevske ali ejevske baze.

3. Po zakonu moderne vokalne redukcije, ki je zajela v tem govoru le kratke i, u, e (jat), ki se reducirajo v soseščini močnih sonornikov m, n, l, r, bi se morale glasiti maĩt in ne imait, kakor navaja avtor na str. 301, t. 6. Na splošno pa se rabijo reducirane in le delno reducirane oblike druga poleg druge. Popolna redukcija kratkega i je možna tudi pred nesonornimi konzontanți, n. pr. pšonci (str. 301, t. 2), pioča (pijača) (str. 302, t. 1).

4. Stari dolgi u je dal v domačih besedah in izposojenkah diftong ou. Prim. douh (duh), drougi, nouna, štrouca, trouga (str. 300, t. 4). Avtor pa ne razloži, zakaj je dolgi u v primerih šupa, pukša (str. 306, t. 6) ter kuihia, luikia (str. 302, t. 1), refleksi ü šupa, pükša, kühia, lükia kot düh, štrüca. V besedi šuhi (avtor navaja šuhe, str. 306, t. 6) je tudi v Rogatcu dolgi u, ker je to mlajše za starejše pünchi.

5. Še nekaj o labiodentalnem v. Labiodentalni v prehaja pred nezvenečimi soglasniki in na koncu besede pred pavzo v nezveneči f. Prim. barf, čarf, fkradu (str. 303, t. 6). Zato mora stati f tudi v naslednjih primerih: sm se fstola, f Céli, f cirkvo in ne: sm se ustola (str. 306, t. 2), u Céli (str. 304, t. 6), u cirkvo (str. 304, t. 11).

Labiodentalni zveneči v je tod ohranjen pred zvenečimi glasovi, n. pr. vauzim (str. 303, t. 8), vrok (str. 303, t. 10), zato je napačno: »Zmerai, keda sm paršu u gosti, so me dauber pustragligl« (str. 306, t. 1).

Enako se glasi protetični v pred vokaloma u- in o-: voreh, voknu in ne z bilabialnim u: uoreh, uoknu, kot navaja avtor (str. 303, t. 7). Protetični v je verjetno vezan na akcent, avtor o tem ne govori, navaja pa obliki uuhau (str. 303, t. 7) in uhau (str. 300, t. 6). V Rogatcu rabimo vüho, toda ogiše (ognjišče), torej je pri nas protetični v vezan na akcent.

6. Avtor pravi, da se je nov prehodni i (j) v Sotenskem izoblikoval le pred labiodentalnim f, ne pa na splošno pred dentali. Prehodni i pred dentalom navaja v primeru duisti za dosti (str. 303, t. 8). Oblika fest se zdi precej nenavadna, ker se v okolici Šmarja in tudi drugod po Sloveniji rabi oblika feist.

7. Vsak končni zveneči -g je prešel v nezveneči -k, n. pr. bauk, snaiik (str. 303, t. 10). Končni -h v besedi dauh (dolg) (str. 300, t. 10) je verjetno tiskovna pomota, sicer pa bi avtor moral razložiti, zakaj je v tem primeru končni -g prešel v -h. Tiskovni napaki sta verjetno tudi ozki o za velarizirani a v primeru besoga (str. 301, t. 2) in a za velarizirani a v pumagai (str. 302, t. 6).

8. Instrumental samostalnika kri se glasi s karvio ali s karvioi (prim. str. 303, t. 1); oblika s karviou (str. 304, t. 11) je verjetno tiskovna pomota. Nenavaden je tudi nominativ kriju, kajti izglasni -v prehaja v sotenskem govoru v -f (prim. str. 303, t. 6). Verjetnejša bi bila oblika karf, karvi, vendar to samo domnevam, kajti v Rogatcu rabimo nom. kri.

9. Oblika kaunem (str. 306, t. 23) je pod vplivom drugih dialektov, kajti v sosednjih govorih (Rogatec, Dramlje) je znana le oblika kleiem.

10. Beseda pie (str. 306, t. 6) je nominativ, ki se rabi pogosto v vokativu, ne pa namesto »ha, hej, ja, pa«, kot trdi avtor, in se ne rabi za ženske osebe.

11. Besede šupa, šuhe, pukša so znane tudi iz drugih dialektov in niso značilne samo za sotenski govor; prav tako tudi čvekati, čenčati in gril. Poleg besede hosta, ki pomeni urejen gozd, se rabi na splošno goša. Glagol bukiniti se rabi tudi v oblikah buhniti, bušiti. Avtor navaja obliko plastujejo za hlastajo. Plastovati, plastujem pomeni v Rogatcu in Dramljah »spravljati seno v kupe«, nem. aufschobern; v Dramljah lahko pomeni preneseno besedičiti.

Za dialektično proučevanje je potreben tenak posluh, preciznost v zapisovanju in doslednost pri razlagi; ločiti je treba tipično dialektične pojave od vsega, kar je nastalo pod tujim vplivom (pisana beseda, radio, šola, mešanje dialektov). Za bralce, ki jim je študija namenjena, bi morala biti marsikatera definicija bolj preprosta, jasnejša. Manjka tudi legenda, ki bi ponazorila, kakšen glas predstavlja posamezen znak, kajti ravno pri pisanju je precej pomanjkljivosti, ki pa so verjetno v glavnem tiskovne napake.

Milena Hajšek

BESEDE IN OBLIKE

V jeziku veljajo poleg nekaj splošnih kriterijev in pravil, ki se jih skuša vsakdo držati pri pisanju, tudi določeni osebni pogledi, ki jih ima posameznik glede na izbiro izrazov, konstrukcij, stila itd. Ti pogledi se včasih dajo spraviti v sklad s splošno veljavnim, včasih pa tudi ne. Najbrž pa ni mnogo jezikov, kjer bi bilo kljub 400-letni literarni tradiciji v knjižnem jeziku toliko neenotnosti kakor v slovenščini, ne samo v tistem, kar je značilnost posameznika, ampak celo v tistem, kar naj bi bilo splošno veljavno. Pri nas so velike načelne razlike v pogledih na knjižni jezik, nihče pa se še ni našel, ki bi jih pretehtal in izrekel prepričljivo sodbo. Ob izidu Slovenskega pravopisa 1950 se je diskusija sicer že začela in so se nekatere stvari pojasnile, na marsikateri problem pa je samo opozorila, ne da bi ga tudi rešila. Precej vprašan je še vedno odprtih in tako je tisti, ki piše, nenehno v sporu z nekimi predpisi. Zato bi težko našli tekst, h kateremu nihče ne bi imel ničesar pripomniti. Jezikovne ocene del so spričo tega bolj križanje dveh mnenj kakor pa avtoritativno presojanje, kaj je prav in lepo in kaj ne. Tudi sledeče vrstice nočejo in ne morejo biti nič drugega.